

Дос Қ. Д., ҚР ІІМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды заң институты мемлекеттік-құқықтық пәндер кафедрасының аға оқытушысы

БАС БОСТАНДЫҒЫНАН АЙЫРУ ЖАЗАСЫНАН БОСАТЫЛҒАН АЗАМАТТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың халыққа Жолдауының (Астана қ., 2010 жылғы 29 қаңтар) ішкі саяси тұрақтылық — 2020 Стратегиялық жоспарын іскеасырудың сенімді іргетасы атты секторда айтылғандай, өткен жүйенің көптеген кем-кетіктерін сақтап қалған. Біздің жүйемізде жазалау айыптары 5 %-дан аз болса, түзеу жұмыстары — 0,4 %-ды, қоғамдық жұмыстар 0%-ды құрайды. Жазалаудың негізгі түрі бас бостандығынан айыру болып қалып отыр. Ешкім қамау орындарынан босағандарды оңалтумен айналыспайды. Осының салдарынан олар қылмыскерлер қатарын толықтыруда делінген¹.

Қазіргі кезде қылмыстық — атқару заңында және қылмыстық — атқару құқығы теориясында «сотталғандардың түзелу дәрежесі» тұжырымдамасы анық берілген (ҚР ҚАК 56,108,109,111, 112 баптарын қараңыз)².

Қылмыстық — атқару заңында сотталғандардың түзелу дәрежесі айқындалмаған, ал оның басты бөлшектері ҚР ҚАК-нің барлық мәтінінде шашырап жатыр. Мұндай жағдайлар сотталғандардың түзелуіні бойынша жұмыстар барысында нақты қиындықтарға әкелуі мүмкін.

Қазіргі таңдағы басты мәселе сотталғандардың түзелу дәрежесіне қатысты, олардың түрлерінің әртүрлілігін анықтау мен бекітуге қатысты мәселелерді заңды түрде реттеу болып табылады.

Бүгінгі күнде түзету мекемелерінде сотталғандардың түзелу дәрежесін анықтау бойынша біршама үлкен тәжірибе жинақталған, жеке ғалымдармен осы мәселе бойынша арнайы әдістемелер дайындалған. Сол себепті де түзелу дәрежесін бірыңғай заңмен реттеу кезі жетті және оны жүзеге асыру қажет.

Қылмыстық-атқару құқығы бойынша әдебиеттерде аталмыш мәселенің жеке аспектілерін көрсететін, түзелу дәрежесі бойынша сотталғандарды бөлу туралы ғалымдардың әр түрлі көзқарасын табуға болады. В. Б. Первозванский «Ғылымда және тәжірибеде сотталғандардың әртүрлі материладық, рухани және басқа да жалпы адамзаттық құндылықтарға қатынасы бойынша анықтауға болатын сотталғандардың мінез-құлқының түзелу дәрежесін анықтауға арналған әртүрлі тәсілдер дайындалған және ол кең қолданылады». Аталмыш мәселені саралай отырып, А. В. Бриллиантов бұл мәселені шешуге біртұтас ыңғайдың жоқтығын атап өтеді. Оның ойынша, сотталғандарды түзелу дәрежесі бойынша бөлу әр түрлі өлшемдер, олардың мөлшерсіз көлемі негізінде жатыр. Жұмыстардың бірінде түзелу дәрежесі бойынша сотталғандарды бөлу әдістерінің аса қызықты салыстырмалы сараптамасы жүргізіледі. Осы салыстыруға сәйкес сотталғандардың түзелуіне байланысты (теріс жақты түзелуін қоса алғанда) түзелу дәрежесін үшке, төртке, бес, алты, тіпті жетіге бөледі. Бұл салыстырудың автор-

лары жүргізілген сараптама бойынша түзелудің бес дәрежесін қабылдаудың орындылығы туралы қорытындыға келеді³. Олардың пікірінше, түзелу дәрежесінің мұндай саны қолданыстағы заңға сәйкес жан жақты, әрі толық бағаланатын көрсетеді. Біз бұл пікірді толық қолдаймыз және түзелудің бес дәрежесін бөліп көрсетеміз, олардың үшеуі жағымды (оң). Сотталғандардың түзелуінің оң дәрежесінің үш сатылы жүйесі, біздің пікірімізше, анағұрлым қажет. Теория мен тәжірибенің көрсетуінше, бас бостандығынан айыру орындарының тәжірибелік қызметкерлері мен көптеген ғалым заңгерлердің жұмыстарынан орын алған.

Сотталушылардың түзелу дәрежесінің жүйесі жалпы сотталғандардың түзелу дәрежесінің бағалау механизмінің негізін құрайды. Түзелудің әр дәрежесі сотталушыларға ықпал етудің көлемі мен бағыттылығын анықтаудың негізі болып табылады.

«Сотталушының түзелу дәрежесі» түсінігін толық ашу үшін біз «сотталушының түзелу деңгейі» түсінігін ұсынамыз.

Сотталушының түзелу деңгейі «сотталушының түзелу дәрежесі» ұғымымен бір, бірақ бағалау процесіне дейін, яғни сотталушының түзелу деңгейі бағалау барысында дәреже формасына ие болады. «Деңгей» мен «дәреже» арасындағы логикалық байланыс екі маңызды кезеңді шектеу үшін қажет: сотталушының бағалауға дейінгі мәртебесі және жағдайы, соған қоса, сотталушының бағалаудан кейінгі мәртебесі мен жағдайы. Жалпы, сотталушының түзелу дәрежесі жүргізілген бағалаудың қорытындысы бойынша жасалатын құқықтық санат. Сәйкес тәртіп бойынша белгіленбеген түзелудің белгілері мен көрсеткіштері сотталушы үшін ешқандай құқықтық салдары жоқ. Бұл жерде ерекше орын бағалау қызметіне бөлінеді. Оны жүргізудің қорытындысы бойынша түзелу деңгейі «түзелу дәрежесі» сәйкес құқықтық санатына ауысады. Сотталушының түзелу дәрежесін бағалау барысындағы негізгі міндет сотталушының шындығындағы түзелу деңгейінің «түзелу дәрежесі» арқылы құқықтық салаға орынды ауысуы болуы керек.

Сотталушының түзелу деңгейін біз сотталушылардағы түзелу белгілерінің жинағы деп түсіндіреміз.

Сотталғандардың түзелу дәрежесінің тұжырымдамасы туралы мәселесіне жеке тоқталу қажет. Педагогикада «тізімдемелік саралау» түсінігі жиі қолданылады, мазмұнын көрсететін саралау топтарын қарастырады. Саралаудың мұндай түрі қазіргі кезде сотталғандардың түзелуін бағалаудың негізі болып отыр: түзелудің барлық деңгейлері сотталушының бойындағы оң өзгерістерді қысқаша сипаттауды білдіреді. Тұжырымдаманы сотталғандардың түзелуіне бекітудің бұл тәсілі, біздің пікірімізше, анағұрлым орынды. Қарапайымдылық пен ыңғайлылықтан басқа бұл шешім бағалау процесі кезінде жалпы бағыт пен көрнекілікті береді, онда әр сотталушыдан не және қашан талап етілетіні түсінікті болады.

Сонымен, сотталушының түзелуінің оң дәрежесінің мазмұнын қарастырайық:

Бұл жүйеде ең бірінші ҚР ҚАК 109 б. шығатын түзелу дәрежесі болып табылады. Бұл құқықтық нормада әдепті мінез құлық, оқу мен еңбекке деген адал қарым қатынас үшін, сотталғандардың ерікті ұйымдарының жұмысына және тәрбиелік іс шаралаға белсенді қатысқаны үшін белгілі көтермелеу шаралары қолданылады. Келтірілген тұжырым сотталғандардың түзелуінің алғашқы дәрежесінің көрінісі болады және көтермелеу шараларының алғашқы тобын қолданудың негізі болады.

Заңдық реттеуде түзелудің мұндай дәрежесінің өзгеру динамикасы пенитенциарлық ғылымның дамуының белгілі кезеңінде осы мәселені ғылыми талдауды көрсетеді.

Түзелудің осы дәрежесін зерттеген ғалымдардың алғышқыларының бірі С. В. Познышев. XX ғасырдың басында қамаудағыларды саралап келе, олардың мінез құлқын сипаттайтын көрсеткішті пайдаланды. Режимдік талаптарды сақтауына байланысты бірінші сыныптық қамаудағыларды, яғни «сынақталушыларды» қарастырған.

Сотталушылар қол жеткізген оң нәтижелерді ресми түрде мойындай келе, біз қалыптасқан қоғамға қайшы көзқарастары жоқ көпшілігін ойлаудың жаңа әлеуметтік жағымды түрін қалыптастыруға, яғни түзелуге «итермелейміз». Сондықтан бірінші дәреже сотталушының әлеуеттік мүмкін түзелуінің мүмкіндігі көбіне оларға деген сенімге және олардың әрі қарайғы бағыттылығын, болжауға негізделген «старттық ұсанымы» ретінде қызмет етеді. Сотталушыны әлеуметтік жағымды бағытқа мұндай психологиялық «итермелеу» олардың көпшілігінің әлеуметтену сатысында осы мүмкіндікке дербес бара алмауынан туындайды. Мұндай жағдайда олардың көпшілігі белсенді ынталандыруды қол жеткізген жағымды нәтижелер арқылы да қажет етеді. Сотталғандарды түзеудің мұндай белсенділігін түзеу мекемелерінде жүзеге асыру керек. Басқа жағдайда В. Е. Южаниннің көрсетуінше, әкімшіліктің сотталғандардың жазасын өтеуінің бастапқы кезеңіне жеңілдетілген қатынасы, олардың әлеуметтену процесінің ерте қалыптасу қағидасын ескермеу сотталғандардың тәртібін бақылаудың нашарлауына, тіпті жоғалуына әкеледі⁴.

Сотталушыны түзеудің бірінші дәрежесіне жатқызу барысында түзелудің бұл дәрежесін шектеу туралы және сотталушының қарабайырлық бейімделуі туралы орынды мәселе туындайды. Біздің пікірімізше, бейімделу сотталушының тәртібі бағыттылығының жүйесі, ол сыртқы бейнесі белгіленген талаптарға сай келеді, алайда өзгерген ішкі жағымды ұмтылысын көрсетпейді, тек пайдакүнемдік ниетке негізделген. Соған қоса, сотталушының түзелу жолына түсуі белгіленген талаптарға сәйке және сотталушының көзқарасында, дағдыларында және ұмтылысында басталған оң өзгерістерге негізделген бағыттылығының жүйесі екенін айта кету керек.

¹ Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың халыққа Жолдауы. — Астана қ., 2010 жылғы 29 қаңтар.

² Қазақстан Республикасының Қылмыстық атқару кодексі 1997 ж. (өзгерту, толықтырулармен). — 36-37 бб.

³ А. В. Бриллиантов. Знание и правовая природа института передвижения осужденных без конвоя. / Уголовное наказание и проблема исполнения его в условиях перестройки деятельности ОВД/ сборник научных трудов ВНИИ МВД СССР, — М., 1990. — С. 9-10.

⁴ Васильев А. И., Южанин В. Е. Закрепление результатов исправления и перевоспитания лиц, освобожденных из ИТУ. — Рязань, 1990. — С. 22.

Резюме

В настоящей статье автор рассматривает некоторые вопросы по ресоциализации осужденных лиц, отмечает методы определения уровня их исправленности, а также классификацию видов исправлений.

Resume

In this article the author observes the notion of level correction of convicted, and its methods of type determination and classification.

Джагипарова Д. Б., старший преподаватель кафедры языковой подготовки Карагандинского юридического института МВД РК им. Б. Бейсенова

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В СИСТЕМЕ МВД

Становление суверенного Казахстана, процесс демократизации и выход на мировую арену повлекли за собой обновление приоритетных образовательных направлений страны в соответствии с концепцией развития науки и образования в республике. При этом определяющим явилось не только подготовка квалифицированных кадров ОВД, но и воспитание всесторонне развитой и коммуникабельной личности, способной решать разнообразные задачи в повседневном и профессиональном общении, различных сферах жизнедеятельности полиязычного, мультикультурного и многоконфессионального государства. Планомерное решение поставленных задач обусловило такой подход к обучению, при котором бы учитывались всевозрастающие к высококвалифицированному специалисту требования.

В Послании Президента РК отличается: «Качество высшего образования должно отвечать самым высоким международным требованиям. Вузы страны должны стремиться войти в рейтинги ведущих университетов мира.

К 2015 году должна полноценно функционировать Национальная инновационная система, а к 2020 году она уже должна давать результаты в виде разработок, патентов и готовых технологий, внедряемых в стране»¹.

В настоящее время обучение иностранному языку в ведомственных вузах МВД РК претерпевает большие изменения. Интенсивно стали внедряться в учебный процесс новые информационные технологии Интернет, аудио- и видео-комплексы, мультимедийные обучающие компьютерные программы.

Мультимедийные технологии являются совокупностью различных способов обучения: текстов, графических изображений, музыки, видео и мультипликации в интерактивном режиме. Новая учебная среда создает дополнительные возможности для развития креативности студентов, стимулирует их любознательность, прививает интерес к научной деятельности.